

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kaszap Márton

The Pluralisation of British Party Politics

Is There a Split in the UK Party System?

A brit belpolitika többpártosodása

Vajon szétvált-e az Egyesült Királyság pártrendszere?

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lánczi András, PhD

Budapesti Corvinus Egyetem

Dr. Egedy Gergely, DSc

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Budapest, 2019

Politikatudományi Intézet
Budapesti Corvinus Egyetem

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kaszap Márton

The Pluralisation of British Party Politics

Is There a Split in the UK Party System?

A brit belpolitika többpártosodása

Vajon szétvált-e az Egyesült Királyság pártrendszere?

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lánczi András, PhD

Budapesti Corvinus Egyetem

Dr. Egedy Gergely, DSc

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Kaszap Márton ©

Budapest, 2019

Tartalomjegyzék

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása	7
2. A felhasznált módszerek.....	10
3. Az értekezés eredményei	18
4. Főbb hivatkozások.....	27
5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke	30

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

A disszertáció arra a problémára keresi a választ, hogy az Egyesült Királyságban miért tapasztalhatunk egyre gyakrabban nem szokványos belpolitikai jelenségeket. Ilyen jelenségek a 2010-es Konzervatív-Liberális Demokrata koalíciós kormány, a 2011-es népszavazás a választási rendszer reformjáról (AV referendum), a 2014-es Európai Parlamenti választásokon a radikális jobboldali Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának (UKIP) győzelme, a 2014-es skót függetlenségi népszavazás, a 2016-os Brexit-népszavazás valamint a 2017-es előrehozott parlamenti választások. Ezek a jelenségek nem illenek bele abba a hagyományba, amelyet westminsteri demokráciaként szoktak hívni. (Lijphart, 1984, 2012). Ha korábban létezett is a westminsteri besorolás, napjainkra kérdésessé vált az előbb felsorolt kivételek miatt. Márpedig olyannyira megsokasodtak a kivételek ez alól a szabály alól, hogy érdemes elgondolkodni egy új magyarázó elmélet kidolgozásán, amely ismét képes a kivételeket rendszerszinten magyarázni.

Az új magyarázó elmélet azt veszi alapul, hogy az Egyesült Királyságban a pártrendszer több arénájának működése különböző szinteken igencsak szétvált egymástól. Azt láthatjuk, hogy leginkább a parlamenti (parliamentary) és a választási (electoral) aréna vált szét egymástól látványosan. A kutatás 1945. és 2015. között vizsgálja ezt a folyamatot. A hosszú időkeretben valóban azt láthatjuk, hogy míg a parlamenti arénában a pártrendszer két – két-és-félpárti volt, addig a választási arénában folyamatosan növekedett ez a szám: az 1950-es évek kétpártrendszerét a 2000-es évek végére felváltotta a mérsékelt (sőt extrém) többpártrendszer. Márpedig ez a folyamatosan növekvő különbség a parlamenti és a választási arénák közt ahhoz járult hozzá, hogy a parlamenti aréna egyre kevésbé képes tükrözni a választási arénában idő közben végbement változásokat. Tehát valószínűsíthető, hogy kialakult egy szétválás (split) a két aréna közt, amely számos következménnyel járhat együtt: a nagy pártok népszerűségének csökkenése, a kisebb pártok megerősödése, a választási rendszer megkérdőjeleződése, a regionális érdekek előretörése, anti-establishment hangulat. Azt feltételezhetjük tehát, hogy a 2010-től megszorodott fentebb említett újszerű belpolitikai jelenségek valójában csak a westminsteri besorolás szempontjából kivételek. Ugyanakkor, ha a kétfajta aréna szétválásából indulunk ki, akkor már kevésbé tekinthetők kivételeknek. Sokkal inkább a szétválási folyamatból eredeztethetők.

Ez a kutatás újszerűnek számít Magyarországon. Eddig ezt a fajta megközelítést ilyen részletesen senki sem alkalmazta. Bár Nagy (2015: 125-144) a választási arányosság kérdése

kapcsán foglalkozik Nagy-Britannia esetével is, ahol hasonlóan felvázolja a két aréna szétválását, az okok mélyreható elemzésére nem kerül sor. Az Egyesült Királyságban nyilván többen foglalkoztak már a kérdéssel. Én leginkább Paul Webb (2000), Vernon Bogdanor (2004) és Peter Mair (2009) ezzel kapcsolatos munkásságára építettem. Ők kifejezetten a kétfajta aréna szétválására hívták fel a figyelmet. Ugyanakkor mások is részben vagy egészben foglalkoztak a kérdéssel: pl. Mitchell (2005), Bardi és Mair (2008), Gallagher és Mitchell (2008), Dunleavy (1995, 1999) és még sokan mások. Különösen Webb (2000) és Bogdanor (2004) logikája esett hozzám közel, akik különböző szakaszokra bontva próbálták megérteni az Egyesült Királyság pártrendszerének fejlődését 1945-től napjainkig. Így a következő szakaszokat azonosították be:

Táblázat 1. A brit pártverseny időszakainak csoportosítása Paul Webb (2000) és Vernon Bogdanor (2004) szerint

Webb (2000)		Bogdanor (2004)	
Időszak	A verseny típusa	Időszak	A verseny típusa
		1906–1914	Bizonytalanság (többségi, és kisebbségi kormányokkal) általános szavazójog nélkül
		1918–1931	Bizonytalanság (többségi, kisebbségi és koalíciós kormányokkal) általános szavazójog mellett
		1935–1970	<i>Kétpártrendszer</i> mögötte stabil társadalmi támogatottság áll
		1974–1992	<i>Látszólagos kétpártrendszer</i> mögötte kevésbé a társadalmi támogatottság, inkább a választási rendszer áll
1945–1970	<i>Kétpártverseny</i> 90% fölötti kétpárti összetett szavazatarány, egyensúly köztük, harmadik pártok alig vannak, egypárti stabil kormányok, rendszeres váltógazdaság		
1974–today	<i>Kétpártverseny hanyatlása</i> 90% alatti kétpárti összetett szavazatarány, egyensúlytalanság köztük (nagy győzelmek-nagy veszteségek), harmadik pártok megerősödése, váltógazdaság kevésbé rendszeres (hosszú predomináns időszakok), devolúciós verseny megjelenése	1997–today	A devolúciós pártverseny megjelenése

Hozzájuk képest az általam alkalmazott megközelítés egy újfajta elemzési szempontot vezetett be: a kritikus fordulópontok (critical junctures) elemzését. Tehát Webbhez (2000) és Bogdanorhoz (2004) képest én nem hosszú időszakokat vettem alapul és vizsgáltam meg azok tulajdonságait, hanem mindegyik időszak kezdeti időpontját emeltem ki. Ez által abban reménykedtem, hogy kevésbé statikus és deskriptív lesz az elemzés, és sokkal inkább dinamikus és magyarázó, mivel arra keresi a választ, hogy egy választási évben miért változott meg annyi minden a brit belpolitikában. Így négy kritikus fordulópontot azonosítottam be – igazodva részben Webb (2000) és Bogdanor (2004) elgondolásához is –; az 1945-ös, az 1974. februári és októberi, az 1997-es és a 2010-2015-ös választásokat. Megjegyzendő, hogy az 1945-ös és 1997-es választások egy-egy választásra korlátozódnak, míg az 1974-es illetve a 2010-2015-ös kettő-kettőre. Azért vizsgáltam én – és több más brit politikatudós is – összevonva ezeket a választásokat, mert egy tágabb folyamat részesei, ahol a két egymást követő választás nehezen választható szét egymástól. Ráadásul, nagyon sok minden történt a kettő közt is – különösen 2010. és 2015. közt – amelyeket önmagában a 2010-es vagy a 2015-ös választás nem tudna egyedül magyarázni. Tehát a kritikusan fontos választási évek vizsgálata újszerű megközelítésnek számít még az Egyesült Királyságban is. Korábban inkább csak időszakokkal foglalkoztak, és nem kifejezetten választási évekkel. Kutatásaim nem ellentmondtak, inkább megerősítették mások korábbi szakaszolásait.

Az általam alkalmazott szakaszolást az alábbi táblázat foglalja össze. Ez a szakaszolás hasonlít a korábbi másik két angol tudós (Webb, 2000 és Bogdanor, 2004) valamint Nagy (2015) szakaszolásához. Én a töredezettség vizsgálatán túl még beemeltem a pártverseny dinamikáját is, amelyeket kvantitatív adatokkal is bizonyítottam a disszertációban.

Táblázat 2. A brit pártverseny időszakainak csoportosítása saját megközelítés szerint

Időszak	ENPP/ENEP különbség	A kétpártverseny dinamikája	A pártrendszer leírása
1945–1974	Marginális	Centripetális (téma alapján), centrifugális (társadalmi támogatottság alapján)	Klasszikus kétpártrendszer a parlamenti és választói aréna egybeesésével. A kongruencia majdnem tökéletes.
1974–1997	Növekvő	Centrifugális (téma alapján)	A kétpártrendszer hanyatlása a választói arénában, de a pozíciók megőrzése a parlamenti arénában. Növekvő, de még alacsony inkongruencia.
1997–2010	Nagy	Centripetális (téma alapján)	A kétpártrendszer felszínes továbbélése a parlamenti arénában,

			míg a többpártosodás felerősödése a választói arénában. Az inkongruencia jelentős.
2010–2015	Extrém	Centripetális (téma alapján)	A többpártosodás felszínre törése. A választói arénában rekord méretű többpártosodás, míg a parlamenti arénába is begyűrűznek ennek hatásai. (pl. koalíciós kormány, napirend meghatározása, népszavazások, pártprogram befolyásolása.)

2. A felhasznált módszerek

A disszertáció megírásakor a politikatudomány és ezen belül is a pártrendszer elemzésének módszerét alkalmaztam. Mindezt kiegészítettem történelmi adatokkal és elemzésekkel is. Így két tudományterület került alkalmazásra: a politikatudomány és a történelem. Mivel azonban a politikatudományi doktori iskolában írtam meg ezt a disszertációt, különösen fontosnak tartottam a politikatudomány témát érintő módszertanának helyes használatát.

A pártrendszer definíciója a disszertációban követte Sartori (2005: 39) meghatározását;

'party system is precisely the system of interactions resulting from inter-party competition.'

'a pártrendszer a pártok egymás közti versenyéből létrejövő viszonyrendszer.'

Ebből kiindulva megvizsgáltam a definícióból következő *tipológikus, időbeli és térbeli* következményeket. A *tipológikus* következmény az, hogy a pártrendszerek osztályozhatók, besorolhatók és összehasonlíthatók. A tipológikus következményből származnak a pártrendszerek tipológiái, amelyet többen többféleképp közelítettek meg. Duverger (1954) a pártok száma alapján, Dahl (1966) és Rokkan (1970) a kormány-ellenzék megosztottság alapján, Blondel (1968) a pártok relatív súlya szerint, Sartori (1976) az ideológiai különbségek alapján, Mainwaring és Scully (1995) az intézményesültség mértéke alapján és Mair (1996) a nyílt és zárt kormányzati verseny alapján. Ezek közül a disszertációban főként Sartori (1976) tipológiáját használom, de kitérek egyéb megközelítésre is, mint pl. Siaroff (2000), aki megpróbálta kibékíteni a pártrendszerek osztályozásának kvantitatív és kvalitatív különbségeit. A tipológikus megközelítés abban segít, hogy be tudjuk azonosítani a brit pártrendszer aktuális állapotát, és ha szükséges, hosszú távú összefüggésben is értelmezni lehessen az átalakulás jellemzőit és mértékét.

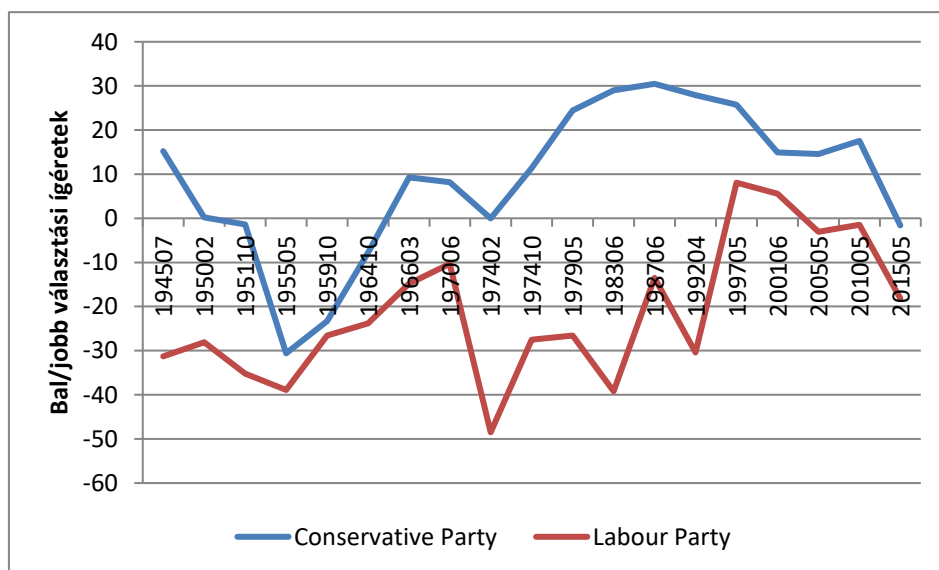
Az átalakulás lehetőségéről az *időbeli* következmény beszél. Arról van ugyanis szó, hogy a pártrendszerek az idő múlásával többé vagy kevésbé megerősödhetnek vagy gyengülhetnek, azaz bizonyos jellemzők intézményesülnek, vagy kevésbé intézményesülnek. Később a pártrendszer átalakulásának lehetőségét komolyan tudja befolyásolni, hogy mennyire intézményesültek a korábbi tulajdonságok. Az Egyesült Királyságban például azt láthatjuk, hogy az 1945. után létrejött kétpárti (konzervatív-munkáspárti) ellentét oly mértékben intézményesült, hogy minden későbbi szakaszra is hatást gyakorolt. Vagyis bármilyen átalakulás a brit pártrendszerben valahol ettől a kétpárti időszaktól értelmezhető. Ennek hatásai még máig érzékelhetők. Sőt, Mair (2009) arra is rámutatott, hogy a brit pártrendszer az egyik legstabilabb Nyugat-Európában. Azóta persze ezt az állítást már részben felülírta a valóság, de még ma is sok benne az igazság. Ezért a brit pártrendszer átalakulásának lehetősége teljesen más feltételrendszerbe esik, mint a kevésbé idős demokratikus hagyományokkal bíró országok esetében. A pártrendszer áthalkulásának kérdése kapcsán Mair (1997) munkájára is támaszkodtam.

A *térbeli* következmény pedig az, hogy a pártrendszereket különböző arénákra oszthatjuk, amelyek gyakran képesek elcsúszni egymástól. Ilyen arénák lehetnek a parlamenti, a választási, a kormányzati, de a devolúciós, önkormányzati és EP arénák is. A sok aréna közt több tudós többféleképp tesz fontossági különbséget. Smith (1989: 165) – aki bevezeti a szétcsúszott (split) pártrendszer fogalmát – három arénára összpontosít: a választói (electoral), a parlamenti (parliamentary) és a kormányzatira (coalitional). Mair (1996) inkább csak a kormányzati arénát vizsgálja, ahol a zárt és nyílt versenyt különbözteti meg. Végül talán Bardi és Mair (2008: 156-159) adja a legjobb megkülönböztetést, akik az arénák közt vertikálisan, horizontálisan és funkcionálisan tesznek különbséget. Ezek közt a kutatásom szempontjából a funkcionális megközelítés volt a legfontosabb. Itt a szerzők két arénát azonosítanak be: a választóit (electoral) és a parlamentit (parliamentary). Ugyanakkor a kormányzatit – amit Smith (1989) és Mair (1996) is külön kategóriaként kezel – alárendelik a parlamenti arénának. Mivel a brit alkotmányos hagyományok szerint a kormány összetétele szinte mindig egypárti volt és tükrözte a parlamenti erőviszonyokat, ezért én is alárendeltem ezt az arénát a parlamentinek. Így Bardi és Mair (2008: 156-159) megközelítését követve vizsgáltam a brit pártverseny működését a parlamenti és választói arénákban.

A definíció és a fogalmak tisztázása után hozzáálltam az operacionalizáláshoz. A megfelelő operacionalizálás érdekében felhasználtam Enyedi és Bértoa (2011) módszertanát. A következő operacionalizálást alkalmaztam:

- *Polarizáció*

A polarizáció azt vizsgálta, hogy különböző politikai pártok milyen pozíciót foglalnak el pártprogramjuk alapján egy skálán. Itt többféle skálát is lehet használni, de én a legátfogóbb baloldali-jobboldali skálát alkalmaztam. Ezt a baloldali-jobboldali skálát a Comparative Manifesto Project (CMP) mérései és besorolása alapján készítettem el a brit belpolitikára vonatkoztatva. Így mérhetővé tudtam tenni, hogy az adott választási évben a brit belpolitikai pártok (főként a Konzervatív Párt és a Munkáspárt) milyen ideológiai pozíciót foglaltak el egy jobboldali-baloldali skálán. Továbbá így azt is mérni tudtam, hogy a két nagy párt a különböző választási években milyen közel vagy távol helyezkedtek el egymáshoz képest. Be lehetett ezért azonosítani különböző választásokat (és időszakokat) amikor a brit belpolitikában a két nagy párt közt éles különbség vagy éppen konszenzus volt megfigyelhető. Az alábbi ábra egyszerre mutatja azt, hogy a jobb vagy baloldali irányba mozdultak-e el a pártok, és hogy mekkora különbség volt a pártprogramok közt. A pozitív értékek jobboldali eltolódást mutatnak, míg a negatív értékek baloldali. Jól kirajzolódik az 1945-1974 közötti jóléti konszenzus (alapvetően baloldali és konszenzusos) időszaka, valamint az 1974-1997 közti polarizációs időszak (bal és jobboldali programok élesen szétválva.) Szintén megfigyelhető, hogy 1997-től a *New Labour*-nek köszönhetően a Munkáspárt jobbra tolódott, és valóban újra létrejött egyfajta kétpárti konszenzus. Az újabb eltolódás, immár baloldali irányba – ám a konszenzust megőrizve-, a 2008-2009-es gazdasági válság hozta. Ez többek közt annak volt köszönhető, hogy mindkét párt újra szabályozni kívánta a pénzügyi piacokat illetve bankmentéseket akart. Ezen CMP grafikont később ötvöztem a fragmentációs (ENEP/ENPP) adatokkal is.

Ábra 1. A választási programok besorolása különböző választási években (CMP adat alapján)

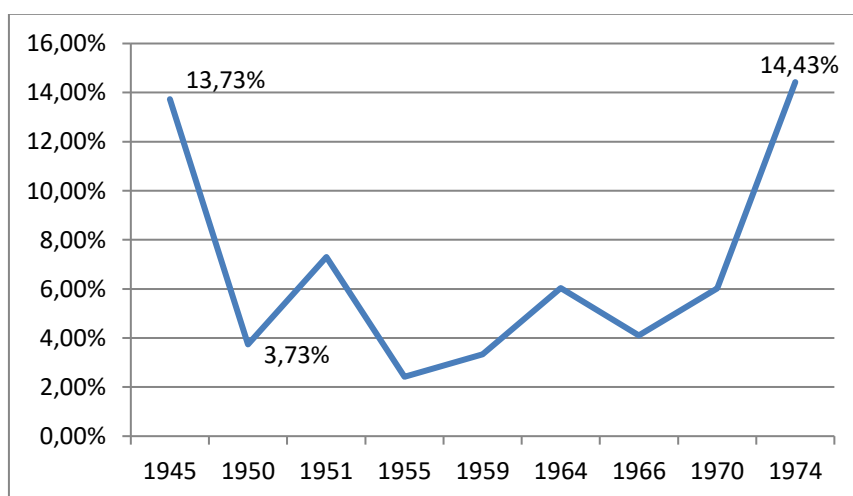
- *Volatilitás*

A volatilitás azt méri, hogy egy adott választási évben a választói réteg mekkora hányada változtatja meg a korábbi szavazatát. Ennek mérésére a politikatudományban széles körben használt Pedersen index-et használtam (Pedersen, 1979):

$$V = \frac{\sum_{i=1}^n |P_{i,t+1} - P_{i,t}|}{2}$$

ahol, n a pártok száma, t a választási év és P az a szavazatarány, amelyet i párt ért el.

A választási volatilitás mérése különösen ahhoz volt hasznos, hogy beazonosítsam és megerősítsem a kritikusan fontos választási éveket. Ezekben az években ugyanis jellemzően mindig nagyon magas volt a volatilitás. De arra is hasznos volt, hogy következtetni lehessen belőle egy pártrendszer intézményesültségére vagy kevésbé intézményesültségére. Például az 1950-es években a választási volatilitás az Egyesült Királyságban nagyon alacsony volt, a kétpártrendszer „aranykorát élte”, és alig voltak átszavazások a két nagy tábor közt. Később, ahogy elkezdődött a választási aréna többpártosodása (pluralizáció), jellemzően az átszavazások, így a volatilitás is megemelkedett. Jól mutatja az alábbi ábra, hogy két kritikus választási év között (1945. és 1974 februárja) milyen alacsony volt az átszavazás. Ez azt is bizonyítja, hogy a brit pártrendszer ebben az időszakban valóban nagyon stabil kétpártrendszer volt. Az 1970-es évektől ez a helyzet megváltozott.

Ábra 2. A választói volatilitás (Pedersen index) (1945 – 1974. február)

- *Fragmentáció*

Végül, talán a legfontosabb index a pártrendszer töredezettségét mérte. Itt szintén a politikatudományban konszenzusos operacionalizálást használtam, az *effektív pártok számát*. Ennek a mutatónak az az előnye, hogy viszonylag könnyen mérhető, és összehasonlítható a pártrendszer töredezettsége különböző (párhuzamos) arénákban. Az effektív pártok számát ezért mind a parlamenti, mind a választói arénában megvizsgáltam az 1945. és 2015. közti időszakban. A felhasznált mutatók tehát a következők:

A parlamenti pártok effektív száma (the effective number of parliamentary parties (ENPP)):

$$ENPP = \sum_{i=0}^n \frac{1}{s_i^2}$$

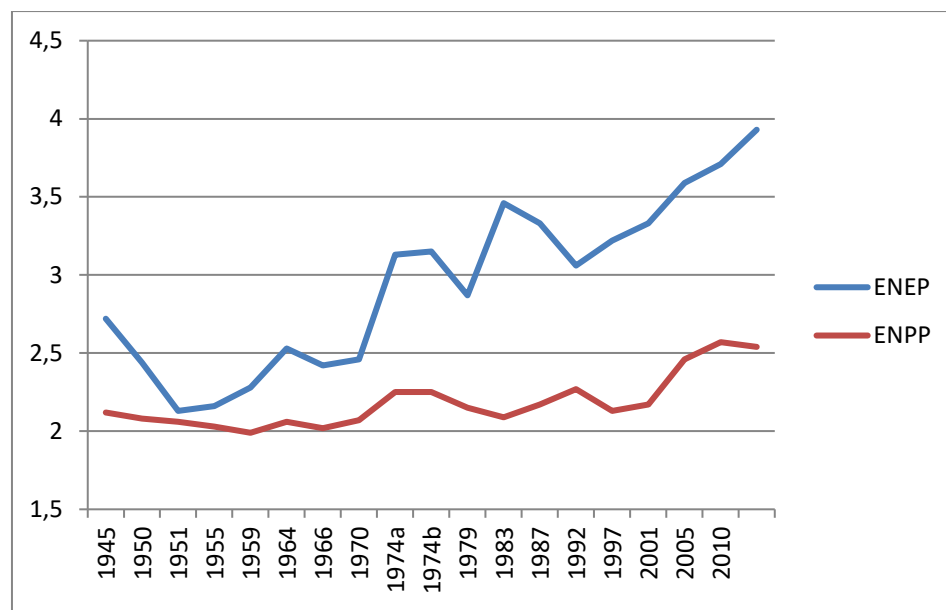
ahol n a pártok száma, i az adott párt és s a mandátumarány.

A választói pártok effektív száma (the effective number of electoral parties (ENEP)):

$$ENEP = \sum_{i=0}^k \frac{1}{v_i^2}$$

ahol k a pártok száma, i az adott párt és v a szavazatarány.

A fragmentáció ezen irányú mérése a disszertáció szempontjából újabb fontos kifejezéseket vezetett be. A két aréna akkor tekinthető *kongruensnek*, ha az ENEP és ENPP közti különbségek alacsonyak. Ha viszont a két aréna töredezettsége egymáshoz viszonyítva lényegesen eltér, akkor *inkongruensnek* tekinthetők. A disszertációban bemutattam, hogy Nagy-Britannia az 1950-es években még *kongruens* arénákkal bírt, de az 1970-es, majd pedig az 1990-es és 2000-es évektől egyre jobban átfordult *inkongruens* rendszerré.

Ábra 3. ENEP és ENPP alakulása az Egyesült Királyságban (1945–2015)

Ezzel egy időben, a választási rendszer torzító hatása is folyamatosan erősödött. A brit relatív arányos választási rendszert (first-past-the-post) a Gallagher-féle arányossági index-szel mértem (Gallagher and Mitchell, 2008):

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} \sum_{i=1}^n (V_i - S_i)^2}$$

ahol n a pártok száma, i az adott párt, V a szavazatarány és S a mandátumarány.

Az alábbi táblázatban az LSq indexet használva jól látható, hogy a brit választások torzító jelensége folyamatosan erősödött az 1970-es évektől. A torzító hatás leginkább a harmadik pártok előretörését nehezítette. De érdekes mód a többségi választási rendszer sem bizonyult sokszor elég erősnek, hogy végképp visszafogja a többpártosodás folyamatát. Sőt sokszor épp a többségi választási rendszer segítette a harmadik pártokat, leginkább akkor, ha földrajzilag koncentráltan tudták összegyűjteni a szavazataikat. Ez főként a devolúciós pártokat részesítette előnyben (pl. Skót Nemzeti Párt, Plaid Cymru). Ugyanakkor az is megjegyzendő, hogy a többségi választási rendszer torzító hatása újabban már a két nagy pártot is egyre negatívabban érintette. A Konzervatív Párt a 2000-es évek végére rendre alul maradt a Munkáspárttal szemben a szavazatok felhasználásának hatékonysága tekintetében. Vagyis a Konzervatív Pártnak egyre több szavazatot kellett gyűjteni ahhoz, hogy ugyanakkora mandátumarányt érjen el a Parlamentben, mint a Munkáspárt. A választások torzító hatását az

is jól érzékelteti, hogy a Konzervatív Párt 2010-ben szinte ugyanannyi szavazatarányt kapott, mint 2015-ben, mégis 2010-ben csak koalíciós kormányt tudtak alkotni a Liberális Demokratákkal, míg 2015-ben ugyanez egy stabil többséghez lett elegendő. A Munkáspártot pedig 2015-ben kiszorította az SNP Skóciából, így jelentős mandátummennyiségtől esett el. Összefoglalva tehát, a brit választási rendszer torzító hatása csak részben tekinthető a harmadik pártokat visszaszorító tényezőnek. A rendszer feltételezett haszonélvezői (a Konzervatív Párt és a Munkáspárt) is egyre többször szembesültek azzal, hogy a többségi választási rendszer – ha időlegesen is – de ellenük fordult.

Táblázat 3. ENEP, ENPP és LSq értékek az Egyesült Királyságban (1945–2015)

	LSq	ENEP	ENPP
1945	11.62	2.72	2.12
1950	6.91	2.44	2.08
1951	2.61	2.13	2.06
1955	4.13	2.16	2.03
1959	7.3	2.28	1.99
1964	8.88	2.53	2.06
1966	8.44	2.42	2.02
1970	6.59	2.46	2.07
1974a	15.47	3.13	2.25
1974b	14.96	3.15	2.25
1979	11.58	2.87	2.15
1983	17.45	3.46	2.09
1987	14.95	3.33	2.17
1992	13.55	3.06	2.27
1997	16.51	3.22	2.13
2001	17.76	3.33	2.17
2005	16.73	3.59	2.46
2010	15.1	3.71	2.57
2015	16.58	3.93	2.54

A fogalmak tisztázása és az operacionalizálás után kerülhetett sor a hipotézisek megalkotására. Három hipotézis felhasználásával kívántam tesztelni a brit pártrendszerrel alkotott elképzeléseimet. Ezek a következők voltak:

Hipotézis 1 – A növekvő inkongruencia a parlamenti és választói aréna közt egy hosszú távú trend volt a brit pártpolitikában 1945. és 2015. között.

Ez a hipotézis tulajdonképp a kutatási kérdés általános összefüggését vizsgálja. Azt feltételezi, hogy a parlamenti és választói arénák szétvallása hosszú távú, trendszerű és többnyire stabilnak mondható. Ugyanakkor a hipotézis nem csak a növekvő inkongruenciára összpontosít, hanem annak alkotóelemeire is. Ezen belül ki kell emelni a jórészt stabil parlamenti arénát és többpártosodó választói arénát. Eszerint mind a parlamenti aréna stabilitása (az a jelenség, hogy nem képes reagálni a másik aréna dinamikájára), mind pedig a választói aréna növekvő fragmentációja (az a jelenség, hogy a harmadik pártok népszerűsége és szavazataránya folyamatosan növekszik) okolható a trendszerű szétvallásért. Vagyis a többpártosodás és a parlamenti aréna rugalmatlansága egyaránt felelőssé tehetők a növekvő inkongruenciáért.

Hipotézis 2 – Bár a növekvő inkongruencia egy hosszú távú trend volt a brit pártpolitikában 1945. és 2015. közt, volt olyan periódus, amikor időlegesen lelassult vagy visszafordult ez a folyamat.

A második hipotézis bizonyos mértékben az elsőre épül, és azt folytatja. Abból indul ki, hogy a brit pártpolitikában vizsgált növekvő inkongruencia megállítható vagy lassítható. Ugyanakkor ez a lassítás vagy visszafordítás nem mond ellent a hosszú távú trendnek sem. Inkább azt állítja, hogy a hosszú távú trend mellett léteztek olyan időszakok, amikor a többpártosodás (és így az inkongruencia is) mérséklődött, lassult, esetleg csökkent. Ha a második hipotézis igaz, akkor az némileg oldja az első hipotézis determinizmusát. Tehát a többpártosodás és az inkongruencia nem olyan visszafordíthatatlan, mint azt az első hipotézis sugallja. Ugyanakkor, ha a második hipotézis nem igaz, akkor még inkább biztosak lehetünk abban, hogy az első hipotézis trendszerű állítása jóval determinisztikusabb, így kiszámíthatóbb is, mint azt elsőre gondoltuk volna.

Hipotézis 3 – A növekvő inkongruencia a parlamenti és választási arénák közt sosem volt elég nagy ahhoz, hogy a brit parlamenti választásokon alkalmazott többségi választási rendszer reformját váltotta volna ki.

A harmadik hipotézis abból a feltételezésből indul ki, hogy a folyamatosan növekvő inkongruencia a parlamenti és választási arénák közt nem tartható fenn a végtelenségig. Egy bizonyos idő után annyira szétválík a két aréna egymástól, hogy komoly legitimációs és demokratikus kérdések vetődnek fel. Ez főként annak köszönhető, hogy a többségi választási rendszer nagyon hátrányosan érinti a harmadik pártokat, míg mesterséges előnyben részesíti a két nagy pártot. A hipotézis valóban felhasználja azt a tapasztalatot, hogy az 1950-es években – amikor még alacsony volt az inkongruencia – még alig beszéltek a választási reformról. Miután azonban az inkongruencia létező problémává vált (az 1970-es évektől) felkerült a választási reform is a napirendre. Márpedig a növekvő többpártosodás és az egyre aránytalanabb választási eredmények segíthetik a választási rendszer reformját. A harmadik hipotézis tehát azt nézi meg, hogy mennyire függ össze a növekvő inkongruencia a választási reform lehetőségével.

A disszertációhoz szükséges adatokat és brit választási eredményeket a Brit Parlament honlapján értem el, melynek címe: Commons Briefing Paper (2017) No. CBP-7529 *UK Election Statistics: 1918-2017*. Ez a munka elérhető volt mind .pdf és .xls formátumban, így saját számításokat is tudtam végezni az adatokkal. A fentebb említett mutatókat is ezekkel az adatokkal számoltam. Továbbá egyéb választási adatforrásom volt a *Political Science Resources* honlap (<http://www.politicsresources.net/area/uk.htm>). A disszertációban elérhető térképek két forrásból kerültek ki: Dr Benjamin Hennig honlapjáról (<http://www.viewsoftheworld.net/>) valamint a *Vision of Britain through Time* honlapjáról (<http://www.visionofbritain.org.uk/>).

3. Az értekezés eredményei

Az 1945-ös választásról bebizonyosodott, hogy valóban meghatározónak bizonyult az elkövetkező évtizedek brit pártpolitikai küzdelmei szempontjából. Ekkor jött létre ugyanis az a kétpólusú munkáspárti-konzervatív ellentét, amely egészen napjainkig befolyásolja, és némileg még mindig jellemzi a brit belpolitikáról alkotott elképzeléseinket. Míg 1945 előtt korábban nem volt bizonyos, hogy a Liberálisok vagy a munkáspárt lesz-e domináns fél a

Konzervatív Párttal szemben, addig ez 1945-ben egy csapásra világossá vált: a Munkáspárt vált a Konzervatív Párt legfőbb kihívójává. Olyan útfüggőség jött ezzel létre, amelynek köszönhetően a későbbi kritikus fontosságú választási évek mindig valamilyen mértékben erre az 1945-ös választási eredményre reflektáltak: legyen ez az 1974-es két választás, amikor a kétpárti dominancia megkérdőjeleződött, vagy az 1997-es Munkáspárti nagy visszatérés, amikor 1945-höz mérhető sikert arattak, illetve a 2010-es koalíciós kormány, amikor újra felvetődött, hogy az 1945-ben kialakult kétpárti váltógazdaságnak vége van. Mindegyik későbbi fordulat ezért bizonyos tekintetben mindig az 1945-ben létrejött és a későbbi évtizedben megszilárdult kétpárti ellentétre reagált. Bárhogya is nézzük (pro vagy kontra), az 1945-ös választás kulcsfontosságú részévé vált a brit pártrendszer megértése szempontjából. Továbbá, az 1945-ös választás után létrejött az azóta csak *háború utáni konszenzusnak* (post-war consensus) nevezett jóléti modell. A két nagy párt tehát egyetértett abban, hogy baloldali fordulat kell a gazdaságpolitikában, amely révén létrejöttek a nagy ellátórendszerek (köztük a legfontosabb, a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (NHS)), céljá vált a teljes foglalkoztatottság valamint az állami vállalatok működtetése (az államosítás is). A későbbi szakítás ezzel a jóléti politikával (neoliberális fordulat) szintén erre reagált, a korábbi felfogás elvetésével. De újabban Jeremy Corbyn visszatérése a nagyobb állami szerepvállaláshoz szintén bizonyos mértékben az 1945-ös jóléti konszenzusból indul ki.

Ebben az időszakban tehát a kétpárti verseny volt a meghatározó: a Munkáspárt és a Konzervatív Párt programját tekintve gyakran igen közel álltak egymáshoz (alacsony volt a polarizáció), ugyanakkor társadalmi háttérüket illetően nagyok voltak a különbségek. A nagy társadalmi különbségek tömegpártokhoz vezettek, ahol a választásokon nagyon alacsony volt az átszavazás (alacsony volatilitás). Általában kevés szavazaton múlt, hogy éppen melyik párt kerül hatalomra. A westminsteri demokráciának megfelelően tehát két párt uralta a politikai versenyt, rendszeres volt a váltógazdálkodás, és az egész pártrendszer igen stabilnak bizonyult (erősen intézményesült rendszer volt.) A harmadik pártok megjelenéséről és a többpártosodásról ebben az időszakban nem beszélhetünk.

A fordulat az 1970-es években következett be, amikor a korábban megkérdőjelezhetetlen kétpárti váltógazdálkodás megingott. A harmadik pártok növekvő népszerűségének köszönhetően ezt a fordulatot a többpártosodás kezdetének nevezhetjük. A változás két hullámban vette kezdetét: az 1974. februári és októberi választásokon. Már az is meglepő volt, hogy a korábban olyannyira kiszámítható és stabil kétpárti váltógazdálkodásban miért kellett egy évben két választást is tartani. Az első számú ok a Liberálisok megerősödése volt

országosan, de helyi szinten a Skót Nemzeti Párt vagy a Plaid Cymru Wales-ben is ekkor tűnt egyre sikeresebbnek. A harmadik pártok természetesen a két nagy párt rovására alakították át a rendszert. A harmadik pártok növekvő népszerűsége következtében 1974. februárjában előbb kisebbségi kormány, majd 1974. októberében többségi kormány, de ismét külső (harmadik pártok) befolyásával valósulhatott meg. Ennek következménye lett később, hogy népszavazásokat kellett tartani a skóciai és wales-i devolúcióról az 1970-es évek második felében, amelyek aztán bár elbuktak, mégis megjelent egy új elem a politikai agendán: a regionális érdekek és a devolúció gondolata egyre népszerűbbé vált.

Az 1974-es választások ezért véget vetettek annak a kétpárti stabilitásnak, amely 1945. és 1974. közt meghatározta a brit belpolitikát. Bár a többségi választási rendszer jelentősen tudta mérsékelni a harmadik pártok erősödését, de a két nagy párt befolyása már nem volt mérhető a korábbi dominanciához képest. Az is kiderült, hogy a Munkáspárt és a Konzervatív Párt népszerűségének csökkenéséért, illetve a harmadik pártok népszerűségének növekedéséért talán leginkább az osztálykülönbségek és a tömegpártok visszaszorulása volt okolható. Ezzel párhuzamosan a választópolgárok egyre inkább saját (és nem a pártjuk) preferenciái alapján szavaztak. Tehát folyamatosan megnőtt az osztályok helyett a választási témák (és programok) fontossága. Vagyis a két nagy pártot már nem annyira az osztály-hovatartozás, hanem a választási témák és kampányok különböztették meg. Ebben pedig látványos különbségek adódtak főleg 1979 után, amikor Margaret Thatcher felmondta az addig létező *háború utáni jóléti konszenzust*, és helyette neoliberális gazdaságpolitikát hirdetett meg. A Munkáspárt sokáig kitartott az eredeti értékei mellett, így a két nagy párt közti polarizáció nagyon megnőtt.

A Konzervatív és Munkáspárt közti polarizációs időszak végének az 1997-es választás tekinthető. Ekkor Tony Blair és a *New Labour* olyan munkáspárti időszakot indított el, amely szakított elődje múltjával. Már nem a szakszervezetek és az államosítás volt a legfőbb vezérelv, hanem a vállalkozóbarát környezet, és a privatizáció megtartása (ha nem is mindenhol a bővítése). Ráadásul az 1997-es választási év sok tekintetben csak az 1945-öshöz hasonlítható. A Munkáspárt hatalmas (landslide) győzelmet aratott, illetve később további két választást is megnyert. Azt láthatjuk tehát, hogy a korábbi konzervatív predomináns időszak után (1979-1997) egy munkáspárti predomináns időszak vette kezdetét (1997-2010.) Azt gondolhatnánk ebből, hogy az 1970-es években megindult többpártosodás ezzel megtorpant, hiszen a választók továbbra is a Konzervatív Párt és Munkáspárt dichotómiája mentén gondolkodtak. Ezzel szemben a valóság az, hogy az 1997-es munkáspárti győzelem tovább

növelte a különbségeket a parlamenti és választói arénák közt. Bár a parlamenti arénában visszatért volt a nagy pártok javára, addig a választói arénában tovább növekedett a harmadik pártok népszerűsége. Másképp fogalmazva tehát, a két aréna közti különbségek egyre nagyobbak lettek. Ugyanakkor a Munkáspárt 1997-es látványos győzelme még mindig azt a benyomást keltette, hogy a westminsteri demokrácia még mindig két nagy párt antagonisztikus ellentétéről szól.

Azt, hogy mennyire nem tekinthető az 1997-es munkáspárti győzelem egy visszarendeződésnek, az is jól mutatja, hogy mi következett utána: az 1990-es évek vége felé Tony Blair irányításával létrejöttek a devolúciós intézmények (és pártversenyek), amelyek helyi szinten kezdték el fragmentálni a westminsteri pártrendszert. Majd pedig 1999-től bevezetésre került az arányos Európai Parlamenti választások, amely újabb kihíváshoz vezette a nagy pártokat: országos szinten jött létre egy olyan párhuzamos aréna, ahol a harmadik pártok – az arányos választási rendszernek köszönhetően – sokkal jobban szerepelhettek, mint az országos parlamenti választásokon. Mindebből kifolyólag azt lehet mondani, hogy 1997-től bár a felszínen tovább folytatódott a konzervatív-munkáspárti ellentét, a felszín alatt (látens módon) megsokszorozódtak azok a feltételek, amelyek később a többpártosodás problémájának hirtelen felszínre töréséhez vezethettek. Szintén ennek a kornak a sajátossága – és összefügg a többpártosodás felszínre törésével is-, hogy a két nagy pártot immár alig különböztette meg pártprogram vagy társadalmi háttér egymástól: az osztálykülönbségek már az 1970-es évektől folyamatosan mérséklődtek, ráadásul a Munkáspárt középre tolódása miatt a kétpárti programkülönbségek (polarizáció) is jelentősen csökkentek. Az 1997-2010 közti időszak tehát a felszínen kétpárti versengést hozott, de ezek a pártok egyre kevésbé voltak megkülönböztethetők, illetve a harmadik pártok népszerűsége is egyre fokozódott a háttérben.

A többpártosodás jelenségének felszínre törése a 2010-2015-ös időszakra tehető. A harmadik pártok befolyása inntól kezdve látványosan megerősödött. 2010-ben a Konzervatív Párt csak a Liberális Demokratákkal tudott kormányt alakítani, amely a második világháború óta az első formális koalíciós megállapodást jelentette. A Liberális Demokraták egyik legfontosabb koalíciós feltétele volt a brit parlamenti választási rendszer reformja. Ennek következtében 2011-ben népszavazást tartottak a relatív többségi választási rendszer helyetti AV választási rendszer bevezetéséről. Bár a népszavazás végül helybenhagyta a relatív többségi választási rendszert, a népszavazások tartása országos és helyi szinten újabb erőt kapott. Míg 2014-ben a Skóciában megtartott népszavazás a függetlenségről sikertelen volt,

addig a 2016-ban megtartott Brexit-népszavazás a kilépéspártiak sikerét hozta. Ez egyben azt is jelentette, hogy a korábban sokáig mellőzött, később egyre nagyobb kihívást jelentő Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja (UKIP) országos szinten tudta sikeresen tematizálni a közbeszédet. Ebben nagy sikere volt a 2014-es Európai Parlamenti választási győzelmüknek, amikor először aratott választási győzelmet a második világháború óta egy harmadik párt. De a Zöld Pártnak is kedvező feltételt biztosított a 2008-2009-es világgazdasági válság, hiszen elutasították mind a Konzervatív Párt, mind a Munkáspárt bankmentő és megszorításpárti programját. Bár nem tudtak olyan sikert elérni, mint a UKIP, sokáig a Munkáspárt nagyobb veszélyt látott bennük, mint a radikális jobboldali pártban. (Később kiderült, hogy ez egy messzemenőleges hiba volt, és a Munkáspárt valódi veszélye nem a radikális baloldal (Zöld Párt), hanem a radikális jobboldal (UKIP) volt. Utóbbi ugyanis tömegesen vitt el baloldali munkáspárti 2014-től kezdve, és különösen 2015-ben.) Bár a 2015-ös parlamenti választás a Konzervatív Párt egyeduralmát visszaállította, a többpártosodás jelensége továbbra is megmaradt: a 2014-es skót népszavazás sikerén felbuzdulva a Skót Nemzeti Párt rekordgyőzelmet aratott Skóciában, kiszorítva ez által a munkáspárti és liberális demokrata képviselőket. Látható tehát, hogy 2010-től kezdve a többpártosodás folyamata egybefüggő események láncolataként valósult meg. Ezért indokolt a 2010. és 2015. közötti időszakot egy összefüggő periódusként kezelni. Ráadásul a kritikus választási évektől elvárt magas volatilitás is bizonyos események láncolataként, kissé megkéssve valósult meg: a 2010-es választások viszonylag alacsony volatilitása után 2015-ben rekord volatilitás volt, de ne feledkezzünk meg, hogy idő közben a 2014-es EP választásokon is már nagyon magas volt a volatilitás, amely így előkészítette a későbbi jelentős átrendeződést illetve a Brexit-népszavazás feltételrendszeréül is szolgált.

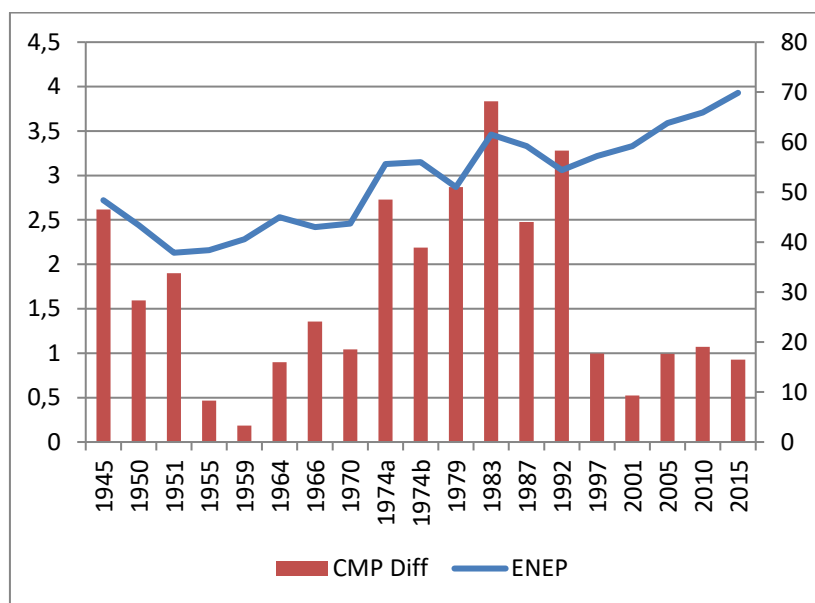
Azt lehet tehát elmondani, hogy a 2010-2015-ös időszak legfontosabb újdonsága, hogy a harmadik pártok ugrásszerűen megerősödtek. Ebben nagy szerepet játszott az, hogy a brit politikai kultúra bipoláris és antagonisztikus ellentéte jelentősen mérséklődött a parlamenti arénában 1997. után. A Tony Blair vezette *New Labour*, és a később David Cameron által kezdeményezett *Big Society* olyan politikai programok voltak, ahol a korábban jól megkülönböztethető és konfliktusos két nagy párt egyre inkább hasonlóan kezdett el viselkedni. Véleményem szerint ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a brit politikai kultúrában jelen lévő konfliktus más helyen tört a felszínre, immár a választói arénában: létrehozta ezáltal a hagyományos konzervatív-munkáspárti ellentét helyett az establishment-anti-establishment ellentétet. Márpedig az utóbbi a hagyományos két nagy párt rovására

valósult meg, és különösen kedvező körülményt teremtett a harmadik pártok megerősödése számára. A disszertáció ezzel az időbeli (2015-ös) megállapítással záródik le, de nagyrészt a későbbi politikai fejlemények is megerősítették ezeket a megállapításokat. (Például a 2017-es előrehozott választás is, amikor előrehozott választást kellett tartani egy olyan országban, ahol hagyományosan ez nem jellemző, illetve 2011-től kezdve a Fixed Parliamentary Act-nek köszönhetően törvényileg is szabályozva van az 5 éves ciklus, amely alól csak 2/3-dal lehet eltérni. Megjegyzés: a 2/3-os parlamenti szavazási rendszer is szokatlan a brit parlamenti hagyományoktól, szinte csak feles törvények vannak.)

A disszertáció végén a korábban felvázolt hipotézisek kerültek tesztelésre. Az első hipotézis (H_1) azt állította, hogy a parlamenti és választási aréna közti inkongruencia egy hosszú távú trendje a brit belpolitikának 1945. és 2015. közt. Az állítást a korábban alkalmazott ENEP és ENPP mutatók felhasználásával került bizonyítottam. Az első hipotézis elfogadásra került. A hosszú távú trendeket megvizsgáltam mind a választási mind a parlamenti aréna fragmentációs adatainak ismeretében. Kétfajta lineáris regressziós trendet használtam a két aréna longitudinális adatainak összehasonlítására. Az első trend az 1945-2015 közötti időszakot vizsgálta a két arénában, míg a második trend az 1992-2015 közöttit. Utóbbira a jobb illeszkedés illetve az időbeli közelsége miatt került sor. Az összesen négy trend közül különösen a választói arénának (ENEP) és különösen az 1992-2015-ös időszak esetében rendelkezett jó illeszkedéssel. A vizsgált eredmények tekintetében tehát a többpártosodás stabil folyamatnak tekinthető, és az ezzel összefüggő inkongruencia is stabilnak mondható. Belátható ezért, hogy az első hipotézis által felvázolt hosszú távú trend indokolt és elfogadható.

A második hipotézis (H_2) szerint, bár a növekvő inkongruencia egy hosszú távú trend a brit belpolitikában, bizonyos időszakokban stagnálás vagy csökkenés volt megfigyelhető. Ezt szintén az ENEP és ENPP adatokra támaszkodva vizsgáltam. Az 1979-1997. közötti ENEP adatokból kitűnik, hogy időlegesen a többpártosodás megtorpant vagy éppen csökkent. Összességében tehát a többpártosodás az 1980-as években mérséklődött. Ez alól kivétel csak az 1983-as választási év volt, amikor újra megugrott a többpártosodás mértéke. Ennek indoka az volt, hogy a Munkáspártból a Szociáldemokraták kiszakadtak, majd később pedig csatlakoztak a Liberálisokhoz, akik így létrehozták a Liberális Demokrata Pártot. De a többpártosodás mégis lefelé ívelő volt, mert ezt a választási évet leszámítva a szavazók folyamatosan a két nagy párt irányába áramoltak vissza, amelyre jó példa volt az 1997-es rekordmértékű munkáspárti győzelem, amely hathatós választ adott a korábbi (1983-as)

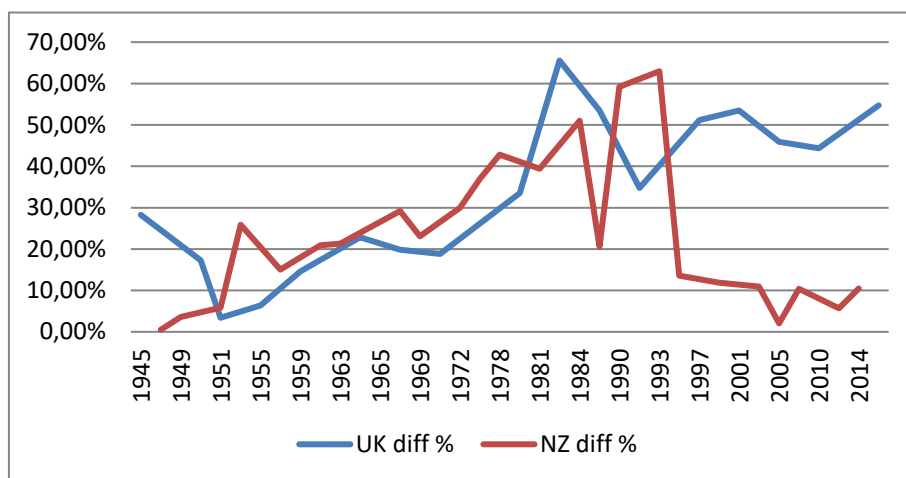
baloldali kiszakadásra. A második hipotézis elemzése kapcsán azonban ennél is tovább lehet menni, és megállapítható, hogy a többpártosodás mértékének csökkenése összefüggésbe hozható a Konzervatív Párt és a Munkáspárt közti választási verseny és pártprogramok polarizációjával. (Az alábbi ábrán ez látható.) Elmondható tehát, hogy a kétpárti polarizáció kedvez a harmadik pártok visszaszorulásának. Ugyanakkor fordítva is igaz, az 1997-től elkezdődő kétpárti konszenzusos politikája a harmadik pártok megerősödéséhez vezetett. Érdekes kérdés, hogy miért nem vezetett a konszenzusos politika az 1950-es 1960-as években hasonló többpártosodáshoz. Véleményem szerint, akkor még erősek voltak a társadalmi különbségek, így nem csak a téma alapján lehetett különbséget tenni a két nagy párt közt. Az 1970-es évektől azonban a társadalmi háttér alapján a különbségtétel csökkent, így már inkább csak a téma alapú különbségtétel működött. Ezért a konszenzusos politika nem vezetett többpártosodáshoz az 1950-1960-as években, és ezért vezetett az 1990-es évek második felétől. Egyetlen kivétel ez alól az 1980-as évek voltak, amikor már nem a társadalmi alapú verseny dominált, hanem a téma alapú, mégis csökkent a többpártosodás mértéke. A legfőbb oka ennek a polarizációban keresendő. A második hipotézist ezért elfogadtam.

Ábra 4. A választói aréna többpártosodásának mértéke (ENEP) valamint a Konzervatív Párt és a Munkáspárt választási programjai közti különbség (CMP diff) közti összefüggés. (A bal skála a pártrendszer töredezettségének abszolút mértéke, míg a jobb skála a választási programok különbségének relatív mértéke (%-ban).)

A harmadik hipotézis (H₃) azt állította, hogy az Egyesült Királyságban azért nem hajtottak még végre választási reformot a parlamenti választásokon, mert az inkongruencia a parlamenti és választási aréna közt ehhez nem volt elég nagy. A feltételezés abból indul ki, hogy nem tartható a végtelenségig a két mutató (ENEP és ENPP) szétvallása, egy bizonyos szint után olyan legitimációs problémák lépnek fel, amely megkérdőjelezi a többségi választási rendszer létezését. A hipotézis tesztelése kétféleképpen történt: egyrészt megvizsgáltam külső esettanulmányként az új-zélandi választási rendszer reformját 1993-ban, ahol szintén egy westminsteri demokrácia tért át a korábbi relatív többségi választási rendszerről a vegyes (mixed-member proportional) választási rendszerre. Megvizsgáltam a hasonlóságokat a volt gyarmat és az anyaország közt, majd megnéztem, hogy mennyire alkalmazható ez az Egyesült Királyságra nézve. Arra jutottam, hogy a hasonlóságok nagyok, ezért az új-zélandi esettanulmány alapján jól lehet vizsgálni, hogyan következhet be a választási rendszer reformja egy westminsteri demokráciában. Továbbá megvizsgáltam Nagy-Britannián belül is azokat a próbálkozásokat, amikor a többségi választási rendszert akarták megreformálni. Ezek közül különösen az 1997-es munkáspárti győzelem után a Jenkins Bizottság megállapításait, az 1998. utáni devolúciós választási rendszerek létrehozását, az 1999-től bevezetett arányos EP választások hatását és a 2011-es AV népszavazás körülményeit vizsgáltam. Mivel a parlamenti választási rendszer reformja legközelebb a 2011-es AV népszavazásnál járt, ezért ezt az eseményt részletesebben is megvizsgáltam. Mind az új-zélandi, mind a nagy-britanniai vizsgálódások arra vezettek, hogy a harmadik hipotézist el kell vetnem. Arra jöttem ugyanis rá, hogy a választási rendszer reformja sem Új-Zélandon sem Nagy-Britanniában nem kizárólag a növekvő inkongruenciától (ENEP-ENPP különbség) függ. Helyette sokkal inkább arra kell figyelni, hogy a választási reform kapcsán a reform irányába ható események milyen láncolatban és milyen gyorsan zajlanak le. Én ezt lendületnek (momentum) nevezem. Az látható, ha nagy lendülettel történnek az események, akkor viszonylag alacsonyabb inkongruencia mellett is megvalósulhat a választási rendszer reformja. Ha viszont lassú az események sodrása, akkor viszonylag magas inkongruencia mellett sem lesz választási rendszer reformja. A harmadik hipotézisnek ezért téves az a feltételezése, hogy a növekvő inkongruencia váltja ki a választási rendszer reformját. Bár fontos körülmény lehet, hiszen olyan legitimációs problémákat vethet fel, amikor az események gyors láncolata könnyen beindulhat, mégsem elegendő ez önmagában. Ezért a harmadik hipotézist elutasítottam. Az alábbi ábra is jól

mutatja, hogy az inkongruencia esetenként nagyobb volt Nagy-Britanniában, mint Új-Zélandon, mégse járt ez a választási rendszer reformjával.

Ábra 5. Az inkongruencia mértéke (ENEP-ENPP relatív különbség) Új-Zélandon és Nagy-Britanniában

Összességében tehát megállapítható, hogy a 2010. után felszínre került újfajta jelenségek nem kivételek, hanem a brit pártrendszer kettéválásából adódnak. Ez azt jelenti, hogy amíg a parlamenti arénában a pártrendszer jórészt megőrizte a második világháború utáni erőviszonyokat, addig a választói arénában a többpártosodás mértéke felerősödött. A két aréna közti eltérések újabban legitimációs és anti-establishment kérdésekhez vezettek. Mivel a választói aréna többpártosodása valamint a parlamenti aréna rugalmatlansága stabil elemei a brit pártrendszernek, ezért hasonló politikai jelenségek – amelyek tehát eltérnek a westminsteri demokrácia hagyományaitól – továbbra is várhatók. Ugyanakkor az is valószínűsíthető, hogy ha a Konzervatív Párt és a Munkáspárt feladja a konszenzusos politikáját, és polarizációs versenybe kezd, akkor a harmadik pártok népszerűsége csökkenhet, és a szavazatok jobban visszaáramolhatnak a két nagy párthoz. A brit pártrendszer jövője kapcsán ezért sok a bizonytalanság, de bizonyos dolgok megmaradnak: a többpártosodás nyomása illetve az erre adott kétpárti (konzervatív-munkáspárti) reakciók. Ezáltal a brit pártverseny három dimenzióban folytatódhat: a Munkáspárt és a Konzervatív Párt egymás elleni küzdelmében, a Munkáspárt és a Konzervatív Párt harmadik pártokkal szembeni küzdelmében, és a harmadik pártok egymás közti küzdelmében. A brit pártpolitika jövője attól függ, hogy a három dimenzióból melyik küzdelem válik a brit pártverseny legmeghatározóbb elemévé.

4. Főbb hivatkozások

- Bardi, L. and Mair, P. (2008): *The Parameters of Party Systems*. Party Politics; Vol 14, No.2 pp. 147–166
- Blondel, J. (1968): *Party systems and patterns of government in Western democracies*. Canadian Journal of Political Science, 1(02), 180–203.
- Bogdanor, Vernon. (2004): *The constitution and the party system in the twentieth century* Parliamentary Affairs, 57(4), 717–733.
- Butler, D. and Kavanagh, D. (1975): *British General Election of October, 1974*. Palgrave Macmillan UK.
- Butler, D. and Kavanagh, D. (1997): *The British General Election of 1997*. Palgrave Macmillan UK.
- Commons Briefing Papers 7529 (2017): *UK Election Statistics: 1918-2017*. Online paper, retrieved from <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7529> Downloaded: 22/05/2017.
- Comparative Manifesto Project (2017): *Manifesto Corpus by Lehmann, P., Matthieß, T., Merz, N., Regel, S., Werner, A.* Berlin: WZB Berlin Social Science Centre, retrieved from <https://manifestoproject.wzb.eu/> Downloaded: 28/06/2018
- Dahl, R. A. (1966): *Political Oppositions in Western Democracies*. Yale University Press, USA.
- Denver, D., Carman, C., & Johns, R. (2012): *Elections and Voters in Britain*. Palgrave UK.
- Dunleavy, P. and Margetts, H. (1995): *Understanding the Dynamics of Electoral Reform*. International Political Science Review, 16(1), 9–29.
- Dunleavy, P., and Margetts, H. (1999): *Mixed electoral systems in Britain and the Jenkins Commission on electoral reform*. The British Journal of Politics and International Relations, 1(1), 12–38.

- Egedy, G. (1998): *Nagy-Britannia története*. Aula, Budapest.
- Egedy, G. (2005): *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*. Századvég kiadó, Budapest
- Enyedi, Z., and Bértoa, F. C. (2011): *Patterns of party competition (1990–2009)*. In: Paul G Lewis, Radoslaw Markowski (eds.) *Europeanizing party politics? Comparative perspectives on Central and Eastern European enlargement*. Manchester: Manchester University Press, 2011. pp. 116-142.
- Gallagher, M. (2017): *Values of indices*. Online database, retrieved from http://www.tcd.ie/Political_Science/staff/michael_gallagher/ElSystems/index.php
Downloaded: 28/05/2017
- Gallagher, M and Mitchell, P. (eds.) (2008): *The Politics of Electoral Systems*. Oxford University Press, UK.
- Ilonszki, G. (1998): *Westminsteri változatok: Az angolszász politikai rendszerek*. Budapest: Aula, Budapest. 363 p.
- Kavanagh, D., and Cowley, P. (2010): *The British general election of 2010*. Palgrave Macmillan, UK
- Kavanagh, D., and Cowley, P. (2016): *The British general election of 2015*.—Palgrave Macmillan.
- Lánczi, A. (2015): *Political Realism and Wisdom*. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Lijphart, A. (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven, Yale University Press.
- Lijphart, A. (2012): *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Second Edition. New Haven, Yale University Press.
- Mainwaring, S., & Scully, T. (1995): *Building democratic institutions: Party systems in Latin America*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Mair, P. (1996): *Party systems and structures of competition*. In Larry LeDuc, Richard G.

- Niemi and Pippa Norris (eds): *Comparing Democracies*. London: Sage. pp. 83–106.
- Mair, P. (1997): *Party system change: approaches and interpretations*. Oxford University Press, UK.
- Mair, P. (2009): *The Party System*. In Flinders M., Gamble, A., Hay, C., Kenny, M. (eds.): *The Oxford Handbook of British Politics*, Oxford UP, UK, pp. 283–302.
- Mitchell, P. (2005): *The United Kingdom: plurality rule under siege*. In Gallagher, M and Mitchell, P. (eds.) (2005): *The Politics of Electoral Systems*. Oxford University Press, UK. pp 157–184.
- Nagy, L. (2015): *Választás és Arányosság – A demokratikus választások arányossági kérdései*. Debrecen University Press, Debrecen, Hungary.
- Pedersen, M. (1979): *The Dynamics Of European Party Systems: Changing Patterns Of Electoral Volatility*. *European Journal of Political Research*, 7, 1-26
- Rokkan, S. (1970): *Citizens, elections, parties : approaches to the comparative study of the process of development*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sartori, G. (1976). *Parties and Party Systems: Volume 1: A Framework for Analysis*. Cambridge University Press, UK
- Sartori, G. (2005): *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. ECPR Press, UK.
- Smith, G. (1989): *Core persistence: Change and the “people”s party*. *West European Politics*, 12(4), 157–168.
- Webb, P. (2000): *The Modern British Party System*. SAGE Publications, UK

5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

Kaszap Márton (2014): *Van-e élet az EU-n túl? Az Egyesült Királyság EU-tagságának alternatívái.* In: Politikatudományi Szemle XXIII/2. 91-108. pp.

Kaszap Márton (2014): *UKIP. Hogyan kell értelmezni a radikális jobboldali párt felemelkedését?* In: Külügyi Szemle Vol. 13. No. 2. 130-149. pp.

Kaszap Márton (2016): *Critical Junctures in the Evolution of British Party Politics. The 1945 General Election and its Impact on the Westminster Party System.* In: Studia Juridica et Politica Jaurinensis Vol. 3. No. 1. 1-16. pp.

Kaszap Márton (2016): *Critical Junctures in the Evolution of British party politics. The 1974 General Elections and their Impact on the Westminster Party System.* In: Studia Juridica et Politica Jaurinensis Vol. 3. No. 2. 14-29. pp.

Kaszap Márton (2018): *Critical Junctures in the Evolution of British Party Politics. The 1997 General Election and its Impact on the Westminster Party System.* In: Studia Juridica et Politica Jaurinensis Vol. 5. No. 1. 20-38. pp.

Hamarosan:

Kaszap Márton (2018-2019?): *BREXIT és a brit pártverseny. A brit pártverseny alakulása a népszavazás előtt és után.* In: Brexit-kötet. Nemzeti Közszerzői Egyetem.

